

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију

Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 19.априла 2017. године донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је Татјана Чикара, мастер, предала под насловом „Евиденцијалност и епистемичка модалност: епистемички модални оператори као носиоци евиденцијалних значења у енглеском и српском језику“ .

2. Састав комисије:

1. Др Ивана Трбојевић Милошевић, доцент, ужа научна област Англистика, Филолошки факултет Универзитета у Београду
2. Др Катарина Расулић, доцент, ужа научна област Англистика, Филолошки факултет Универзитета у Београду
3. Др Зорка Кашић, редовни професор, ужа научна област Србистика, Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Универзитет у Београду

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Татјана (Зоран) Чикара

2. Датум рођења, општина, република:

03.04.1986. Сремска Митровица, Србија

3. Датум одбране, место и назив мастер рада:

05.06.2010. Београд.

Назив рада: *Subjunctive Mood in English and Its Translation Equivalents in Serbian*

4. Научна област из које је стечено звање мастера: Англистика , контрастивна лингвистика

Кратка биографија:

Татјана Чикара је рођена у Сремској Митровици 03.04.1986. године. Основну школу „Трива Витасовић Лебарник“ је завршила у Лаћарку, а гимназију друштвенојезичког смера у Сремској Митровици, са одличним успехом. Основне студије англистике уписала је 2005. године на Филолошком факултету у Београду, на Одсеку за енглески језик и књижевност, а дипломирала 2009. године, са просечном оценом 9,04 и стеченим звањем Професор енглеског језика и књижевности. Мастер академске студије је уписала 2009. године, такође на Филолошком факултету у Београду. Област интересовања су јој лингвистика и контрастивна анализа, тако да је и мастерски рад писала на тему *Subjunctive Mood in English and Its Translation Equivalents in Serbian*. Диплому мастера стекла је 2010. године, положивши све испите са просечном оценом 10,00 и стекла звање Дипломирани филолог енглеског језика и књижевности – MASTER. Докторске академске студије уписала је 2011. године на Филолошком факултету у Београду, Модул Језик. У домен њеног интересовања спадају прагматика, теорија учтивости, студије модалности, контрастивне студије енглеског и српског језика, социолингвистика и родне студије.

Прво радно искуство у струци стекла је у периоду 2009 - 2010 као професор енглеског језика у центру за стране језике *British School* где је била ангажована на интензивним групним и индивидуалним курсевима енглеског језика за одрасле.. У периоду од 2010. до 2015. године, радила је у оквиру приватног образовног система Милутин Миланковић, Најпре као професор енглеског језика на замени у Школи општег здравља и лепоте Милутин Миланковић и потом у Општој гимназији Милутин Миланковић.

Од 2010. до 2015. године била је ангажована у Високој медицинској школи струковних студија „Милутин Миланковић“, у звању наставника енглеског језика на основним студијама за физиотерапеуте и медицинске сестре и специјалистичким студијама у области интензивне неге. Такође, радила је као ко-ординатор за међународну сарадњу са Европском мрежом медицинских школа (*European Nursing Module Network*).

Уз то, била је ангажована и као сарадник у настави (демонстратор) на изборном предмету Савремени енглески језик П3 и П4 на катедри за англистику Филолошког факултета у Београду од 2013. до 2014.), а као волонтерски посао, такође на Филолошком факултету, радила је коректуру радова са конференције *Филолошка истраживања данас*, одржане 2010. године на Филолошком факултету у Београду и припрему радова за штампу и објављивање у истоименом зборнику. До сада објављени делови обухватају четири књиге: *Језик и друштво*, *Језик и образовање*, *Актуелни проблеми у лингвистичким истраживањима* и *Парадигме, утицаји, рецепција*.

Списак објављених радова

Чикара, Т. (2014). Деиктичке одлике епистемичких модалних оператора као маркера дистанце у енглеском језику. *Енглески језик и англофона књижевност у теорији и пракси: Зборник у част проф. Драгиње Перваз*. Нови Сад: Филозофски факултет. 89-101. 299-316.

Чикара, Т. (2014). Учтивост и род: модалност у функцији стратегија негативне учтивости у захтевима говорника и говорница српског језика. *Речи* 6, 145-163.

- Чикара, Т. (2013). Politeness is Distance – Serbian Requests through the Mirror of the Cognitive Speech Act Scenario Model. *Philologia 11*, 21-32.
- Чикара, Т. et al. (2013). Значај функционалне процене стања старијих особа. *Геронтологија 1*, 122-132.
- Чикара, Т. et al. (2013). Проблеми у комуникацији са болесником и његовом породицом. *Здравствена заштита 5*, 16-24.
- Чикара, Т. et al. (2013). Значај физичке активности код особа старијег животног доба. *Геронтологија 2*, 145-152.
- Чикара, Т. (2012). Прагматичка и синтаксичко-лексичка анализа реализације говорног чина захтева у српском језику у контексту теорије учтивости П. Браун и С. Левинсона. *Book of Proceedings of the First International Interdisciplinary Conference for Young Scholars in Social Sciences and Humanities Contexts*. Нови Сад: Филозофски факултет. 299-316.
- Чикара, Т. et al. (2012). Образовање мединских сестара и значај здравствене неге. *Здравствена заштита 2*, 7-11.
- Чикара, Т. (2011). „*Expressing Medicine*” *Приручник из енглеског језика за студенте струковне медицинске школе*. Београд, ВМШСС Милутин Миланковић.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Евиденцијалност и епистемичка модалност: Епистемички модални оператори као носиоци евиденцијалних значења у енглеском и српском језику

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација Татјане Чикаре има 266 страна компјутерски сложеног текста, укључујући Списак коришћене лиетартуре, који садржи 104 библиографске јединице новијих и најновијих радова из области модалности и евиденцијалности. Дисертација се састоји из седам целина :

1. УВОД 1

- 1.1 Значај проучавања модалности и евиденцијалности 3
- 1.2 Проблематика дефинисања појма категорије у лингвистичким истраживањима проблем дефиниције категорија модалности и евиденцијалности 6
- 1.3 Модалност и модус 9
- 1.4 Дефиниција модалности и модалних категорија 12
- 1.5 Структура тезе 17
- 1.6 Циљеви истраживања 18
- 1.7 Методологија истраживања 21

2. УСПОСТАВЉАЊЕ ЈЕДИНСТВЕНОГ ТЕОРИЈСКОГ ОКВИРА ИСТРАЖИВАЊА 23

- 2.1 Функционални лингвистички приступ – опште одреднице 23

- 2.1.1 Модалност из перспективе функционалне лингвистике – интерперсоналне функције епистемичке модалности 25
- 2.2 Деикса као језички феномен 28
 - 2.2.1 Основне карактеристике деиктичких система 31
 - 2.2.2 Деиктички карактер епистемичке модалности и евиденцијалности 32

3. ЕПИСТЕМИЧКА МОДАЛНОСТ У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ 35

- 3.1 Терминолошка проблематика у номенклатури епистемичке модалности 35
- 3.2 Епистемичка модалност из перспективе различитих лингвистичких теорија 38
- 3.3 Дефиниција концепта става израженог епистемичком модалношћу - дистинкција „*stance*“ vs. „*attitude*“ 44
- 3.4 Развој епистемичких значења из дијахронијске перспективе семантичких промена 47
 - 3.4.1 Метафорички трансфер и конвенционализација имплицатуре као механизми развоја епистемичких значења из основних коренских значења модалних оператора 50
- 3.5 Епистемичка модалност као подсистем пропозитивне модалности 53
- 3.6 Деиктичке одлике епистемичких модалних оператора 57
- 3.7 Семантичке и синтаксичке одлике епистемичких модалних оператора у енглеском и српском језику 62
 - 3.7.1 Систем модалних глагола као епистемичких оператора – семантичке и синтаксичке одлике 65
 - 3.7.1.1 Модални глаголи са епистемичким значењима нужности/обавезе 70
 - 3.7.1.2 Модални глаголи са епистемичким значењем предикције 73
 - 3.7.1.3 Модални глаголи са епистемичким значењем вероватноће 75
 - 3.7.1.4 Модални глаголи са епистемичким значењем могућности 76
 - 3.7.1.5 Дистални/периферни епистемички модални оператори у енглеском и српском језику 80
 - 3.7.2 Модални прилози и модални придеви 82
 - 3.7.3 Семантичке и синтаксичке одлике глагола мишљења и когниције као епистемичких оператора 87
 - 3.7.4 Глаголи перцепције и катенативни глаголи SEEM и APPEAR / ИЗГЛЕДАТИ и ЧИНИТИ СЕ у енглеском и српском језику 92
 - 3.7.5 Лексички модални оператори на маргинама система епистемичке модалности 96
 - 3.7.6 Глаголски начин потенцијал као епистемички оператор у српском језику 97

4. КАТЕГОРИЈА ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТИ И ЊЕНА РЕАЛИЗАЦИЈА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ 98

- 4.1 Значај проучавања евиденцијалности у језицима света 98
- 4.2 Евиденцијалност у ужем смислу vs. евиденцијалност у ширем смислу 101
 - 4.2.1 Терминолошка дистинкција – евиденцијал vs. извор информације 104
 - 4.2.2 Семантичке компоненте евиденцијалности 107
 - 4.2.3 Класификација доказа 110
- 4.3. Развој евиденцијалних значења са становишта теорије граматикализације и семантичких промена 113
- 4.4 Механизми реализације евиденцијалности и упућивања на извор информације 118

- 4.4.1 Граматичка средства реализације евиденцијалности – евиденцијалност као дистинктивна морфолошка категорија у језицима света 119
- 4.4.2 Стратегије реализације евиденцијалних значења 121
- 4.4.3 Лексичка средства изражавања евиденцијалних значења 125
- 4.5 Реализација евиденцијалности у енглеском и српском језику 127

5. СЕМАНТИЧКО-ПРАГМАТИЧКИ ИНТЕРФЕЈС У ОДНОСУ ЕПИСТЕМИЧКЕ МОДАЛНОСТИ И ЕВИДЕНЦИЈАЛНОСТИ 134

- 5.1 Однос епистемичке модалности и евиденцијалности са аспекта дисјункције, инклузије и преклапања 134
 - 5.1.1 Дисјунктивни приступ - евиденцијалност и епистемичка модалност као две засебне категорије 135
 - 5.1.2 Принцип инклузије – проблем хиперонима 137
 - 5.1.3 Интерсекција – преклапање семантичких домена евиденцијалних и епистемичких вредности 139
 - 5.1.4 Теорија семантичких мапа 140
 - 5.1.5 Евиденцијалност и имперцептивност 143
- 5.2 Проблем класификације језичких оператора као евиденцијалних или епистемичких маркера 144
 - 5.2.1 Семантичке евиденцијалне екстензије епистемичких модалних оператора у енглеском и српском језику у досадашњим истраживањима 146
 - 5.2.1.1 Епистемички модални глаголи и полумодалне конструкције као носиоци евиденцијалних значења 147
 - 5.2.1.2 Глаголи мишљења и когниције као показатељи евиденцијалних значења 150
 - 5.2.2 Илокутивни vs. епистемички евиденцијали 152
- 5.3 Субјективност и интерсубјективност као епистемичке или евиденцијалне квалификације 154
- 5.4 Перформативност и дескриптивност – позиција говорника у односу на квалитет и порекло доказа 158
- 5.5 Прагматички ефекти употребе епистемичких оператора као носилаца евиденцијалних значења 162

6. КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА УПОТРЕБЕ ЕПИСТЕМИЧКИХ ОПЕРАТОРА СА ЕВИДЕНЦИЈАЛНИМ СЕМАНТИЧКИМ ЕКСТЕНЗИЈАМА У ЕНГЛЕСКОМ И СРПСКОМ ЈЕЗИКУ 169

- 6.1 Опис корпуса 170
- 6.2 Опис методологије – квантитативна и квалитативна анализа 171
- 6.3 Квантитативна анализа 173
 - 6.3.1 Анализа учесталости различитих типова епистемичких модалних оператора 174
 - 6.3.2 Учесталост употребе специфичних модалних конструкција са епистемичким значењем 181
 - 6.3.3 Епистемички оператори са семантичким екстензијама евиденцијалности у енглеском и српском језику 187
 - 6.3.4 Дискусија резултата квантитативне анализе 190
- 6.4 Квалитативна анализа 192
 - 6.4.1 Анализа прагматичких ефеката употребе епистемичких модалних глагола као носилаца евиденцијалних значења 195

- 6.4.2 Прагматички ефекти употребе модалних прилога као носилаца евиденцијалних значења у енглеском и српском језику 205
- 6.4.3 Прагматички ефекти употребе епистемичких модалних придева као носилаца евиденцијалних значења у енглеском и српском језику 210
- 6.4.4 Прагматички ефекти употребе глагола когниције и мишљења као носилаца евиденцијалних значења у енглеском и српском језику 213
- 6.4.5 Глаголи перцепције и катенативни глаголи као маркери евиденцијалности у енглеском и српском језику 218
- 6.4.6 Анализа реализације евиденцијалности лексичким средствима на маргинама модалних система и прагматички ефекти њихове употребе 223
- 6.4.7 Глаголски модус потенцијала као епистемички оператор и носилац евиденцијалних значења у српском језику 228
- 6.4.8 Дискусија резултата квалитативне анализе 231
- 6.5 Анализа епистемичких и евиденцијалних значења исказа и комуникативних циљева остварених њиховом употребом са становишта перцепције реципијента поруке 236
- 6.5.1 Анализа епистемичких и евиденцијалних значења, уз осврт на прагматичке ефекте њихове употребе са становишта изворних говорника енглеског језика 237
- 6.5.2 Анализа епистемичких и евиденцијалних значења, уз осврт на прагматичке ефекте њихове употребе са становишта изворних говорника српског језика 241
- 6.5.3 Дискусија резултата анализе перцепције епистемичких и евиденцијалних значења са становишта реципијента поруке 245

7. ЗАКЉУЧАК 247

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

У дисертацији се сагледава комплексност односа двају категорија, епистемичке модалности и евиденцијалности, из перспективе мултидисциплинарног приступа заснованог на синтези семантике, прагматики, синтаксе, анализе дискурса, социолингвистике и контрастивне анализе. Епистемичке процене вероватноће/поузданости садржаја исказаног суда, засноване на доступним доказима, у директној су вези са менталним активностима посредством којих појединац, као говорник у одређеној говорној заједници перцепира реалност чији је и сам конститутивни део, размишља и доноси закључке, утичући тако не само на формирање сопствених ставова, већ и колективног мишљења и идентитета говорне заједнице којој припада.

Теоријски оквир овог истраживања се заснива на синтези функционалне лингвистике која језик посматра из перспективе узајамног односа појединца и друштвеног контекста и у први план истиче улогу говорника, те Палмерове (F.Palmer 2001) теорије модалности са елементима теорије деиксе, с нарочитим освртом на деиктички карактер обеју категорија које су предмет проучавања у овом раду.

Полазећи од чињенице да у енглеском и српском језику евиденцијалност не постоји као морфолошки граматикизован систем, ово истраживање се бави анализом употребе широке лепезе епистемичких модалних оператора као носилаца евиденцијалних значењских екстензија, укључујући субјективност/интерсубјективност као дистинктивна обележја евиденцијалности и прагматичке ефекте њихове употребе у медијском дискурсу. Предмет језичке анализе чине

модални глаголи, модални прилози и придеви, нефактивни глаголи когниције и мишљења, катенативни глаголи и значењски и функционално блиске лексеме на маргинама система у оба језика.

Методологија истраживања

Методологија истраживања је заснована на контрастивној анализи корпуса у енглеском и српском језику и представља синтезу елемената квалитативне и квантитативне анализе. Квалитативна анализа је заснована на тумачењу евиденцијалних значењских екстензија као секундарних значења маркера епистемичке модалности и значењски блиских лексичких маркера у енглеском и српском језику из функционално оријентисане перспективе интерперсоналног нивоа комуникације који подразумева активно учешће говорника у комуникативном догађају, манифестовано изражавањем говорниковог става о истинитости/поузданости информације исказане пропозицијом. Осим квалитативне анализе функционалних, семантичко-лексичких и синтаксичких карактеристика епистемичких оператора, у раду се примењује и квантитативна метода у циљу разматрања корелација између фреквенности употребе одређених израза као преферираних стратегија за постизање датих дискурских ефеката и жанровске и тематске разноврсности текстова.

Корпус примера сачињен је на основу писаних текстова различитих жанрова медијског дискурса у британским и српским дневним новинама, недељницима и часописима.

Главни критеријуми за одабир текстова су везани за актуелност и контроверзност теме којом се дати текст бави, с претпоставком о фреквентнијој појави маркера у текстовима чије су теме актуелне и од већег националног и друштвеног значаја, па су у складу са тим као корпус примера за енглески језик одабрани текстови са политичком и спортском тематиком из дневних новина *The Times*, *The Independence*, *The Daily Mirror*, недељника *The Observer*, *The Guardian*; затим, интервјуи из области естрадног дискурса из часописа *Vanity Fair*, *Female First*, *Cosmopolitan*, *Marie Claire*, *Ask Men*.

С друге стране, корпус примера из српског језика је сачињен на основу политичког и спортског дискурса присутног у најпопуларнијим дневним новинама као што су *Политика*, *Блиц*, *Новости*, недељници *НИН* и *Време*, док су као извор текстова забавног и естрадног карактера послужили часописи *Story*, *Hello*, *Свет*.

Узимајући у обзир мултидисциплинарни карактер приступа разматрању односа епистемичке модалности и евиденцијалности, може се идентификовати неколико циљева у односу на врсту лингвистичке перспективе анализе. Са синтаксичко-семантичког аспекта, циљ анализе подразумева идентификацију синтаксичких структура у оквиру којих епистемички модални оператори у енглеском и српском језику имплицирају евиденцијална значења. Затим, са становишта семантичко-прагматичког интерфејса, циљ анализе представља утврђивање прагматичких ефеката употребе епистемичких модалних оператора као носилаца семантичких значења евиденцијалности, уз идентификацију субјективности и интересубјективности као интегративних чинилаца семантичког садржаја епистемичких оператора у одговарајућем прагматичком контексту, са нагласком на ефектима учтивости. Уз то, испитује се постојање корелације између степена говорникове уверености у истинитост пропозиције и типа доказа имплицираних исказима који у енглеском и

српском језику упућују на извор доказа доступан или искључиво говорнику или ширем аудиторијуму, у виду опште познате информације која је део општег знања или културно-историјске традиције одређене говорне заједнице.

У светлу функционалне интерперсоналне перспективе утврђује се на који начин маркери епистемичке модалности евоцирају извор информације „из прве руке“ (*firsthand*) или „посредан извор информације“ (*non-firsthand*), позиционирајући говорника као активног учесника и „сведока“ комуникативног догађаја или „извештача“ о оригиналном догађају који је на извештан начин дистанциран у односу на извор информације и тиме у прилици да одбаци одговорност за истинитост информације или изрази сумњу по питању њене адекватности и поузданости.

На крају, циљ квантитативне анализе представља утврђивање фреквентности јављања епистемичких оператора са евиденцијалним значењима у зависности од жанровске и тематске разноврсности текстова.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања подразумевају утврђивање сличности и разлика, како у семантичко-синтаксичкој структури парадигме оператора који поред основних значења епистемичке модалности сугеришу субјективност, интересубјективност и објективност као семантичке екстензије евиденцијалности у зависности од датог прагматичког контекста, тако и на нивоу језичке употребе датих јединица, односно њихове интерперсоналне функције у комуникацији. Показаћемо да маркери епистемичке модалности у одређеним контекстима заиста имплицирају евиденцијалне семантичке екстензије и као такви, на нивоу прагматике, остварују ефекте позитивне и негативне учтивости, али и оних дискурсних стратегија које у први план истичу личност говорника, сугеришући потребу за реконструкцијом и надградњом теорије учтивости која би уместо примарног фокуса на потребама саговорника инкорпорирала и скуп стратегија за очување „образа“ говорника као централне фигуре комуникативне ситуације, односно деиктичког центра. Оваква концепција теорије учтивости би суштински одражавала слику међуљудских односа у целини, а не само на плану комуникативне интеракције, у савременом друштву XXI века у коме је акценат на наглашавању индивидуализма.

Упућујући на неопходност мултидисциплинарне перспективе у истраживању модалности и евиденцијалности и указујући на друштвени значај истраживања језичких појава које остварују интерперсоналне функције, ово истраживање сагледава комплексан однос језика и друштва, истичући у први план значај језичке категорије модалности као језичког механизма друштвеног деловања посредством ког појединац не само да конституише и одражава сопствени идентитет исказивањем својих ставова, већ има могућност утицаја на мишљење, ставове и идентитет других учесника

интеракције, а тиме и на целокупно друштво.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Сваки појединачни део докторске дисертације Татјане Чикаре, може се слободно рећи, представља студију за себе : почевши од увода у коме се, с једне стране из широког ракурса осветљава спрега семантичко-прагматичких категорија модалности и евиденцијалности са чврстим упориштима у филозофији језика, функционалној лингвистици и прагматичкој теорији учтивости, а с друге се на минуциозан начин дефинишу циљеви истраживања и хипотезе на корпусу који је функционално и регистарски пажљиво одабран и методолошки обрађен; преко критичког прегледа литературе који води према формирању чврстог теоријског оквира за дефинисање и истраживање епистемичких модалних оператора као носилаца евиденцијалних значења, односно евиденцијалних стратегија у дискурсу; преко детаљне квантитативне и квалитативне анализе корпуса на оба језика и доследно спроведеног контрастирања епистемичких модалних маркера чији резултати и сами постају полазиште за даља истраживања сличне врсте - укратко, докторска дисертација Татјане Чикаре представља заиста вредан допринос научним истраживањима у доменима семантике модалности, анализе дискурса и, шире гледано, контрастивне лингвистике. Осим тога, овај рад потврђује да је Татјана Чикара досегла ниво истраживачке зрелости, критичке аналитичке перцепције с једне и ширине с друге стране која се очекује од озбиљног посленика у лингвистичким истраживањима.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета и Стручном већу Универзитета у Београду да **прихвати с позитивном оценом овај Извештај и позове кандидаткињу Татјану Чикару на усмену**

одбрану докторске дисертације под насловом „ Евиденцијалност и епистемичка модалност: Епистемички модални оператори као носиоци евиденцијалних значења у енглеском и српском језику“ пред овом комисијом.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. доц. др Ивана Трбојевић Милошевић
Филолошки факултет, Београд
2. доц. др Катарина Расулић,
Филолошки факултет, Београд
3. Проф.др Зорка Кашић ,
ФАСПЕР, Београд